

Erflater: J-B. Say's leer van de afzetwegen

AUKE LEEN

Universitair docent aan de
Universiteit Leiden

Jean-Baptiste Say's (1767–1832) leer van de afzetwegen, ook de wet van Say genoemd, is wellicht de meest fundamentele economische wet, bijna een vanzelfsprekendheid, van het *laisser-faire*-kapitalisme (Sowell, 1972). Reden dat Keynes zijn *General Theory* begint met de weerlegging daarvan. Met gevolg dat de overheid bij een neergang in de economie op grond van een tekortschieten van de vraag niet meer wacht tot de markt zichzelf herstelt, zoals Say's wet voorschrijft, maar ingrijpt. We kennen de wet veelal in de woorden van Keynes (1936): "ieder aanbod schept zijn eigen vraag". Keynes baseert zich daarbij niet op de woorden van Say maar parodieert op de weergave van de wet door J.S. Mill. Diens weergave wordt niet als de beste gezien en bovendien door Keynes buiten zijn context begrepen (Hutt, 1974). Kortom, hoe luidt de wet in Say's eigen woorden en wat is de betekenis daarvan voor het hedendaagse Keynesiaanse beleid?

Say formuleerde zijn wet in 1803 in zijn magnum opus *Traité d'économie politique*. Overigens is daarmee niet gezegd dat Say ook de eerste was die de wet formuleerde. Met name James Mill wordt genoemd. Zijn *Traité* beleefde vele herdrukken. Al liet de tweede druk lang op zich wachten. Als financieel expert was Say, na Napoleons staatsgreep, lid geworden van het Tribunaat, een wetgevend orgaan. Met zijn liberale boek viel hij bij de keizer in ongenade. Pas na diens val kon de tweede druk uitkomen. Say's weergave van de wet vinden we in boek I, hoofdstuk XV: *Des débouchés*. Hij begint met te stellen dat "veel ondernemers klagen dat hun moeilijkheden niet liggen in de productie maar in de afzet. Goederen zouden altijd overvloedig aanwezig zijn als er maar vraag, een markt voor zou zijn. (...) Hun wens is een levendige vraag zodat de verkoop soepel verloopt en prijzen niet dalen." Say vervolgt met het stellen van zijn wet: "Een man die zijn arbeid gebruikt om waarde te creëren door een nuttig goed te maken kan er niet van uitgaan dat een dergelijk goed gewaardeerd en gekocht wordt zonder dat een ander daartoe de middelen heeft. En waar bestaan die middelen uit? Ze bestaan uit de waarde van andere, evenzo, geproduceerde goederen. Dit geeft ons de op het eerste gezicht paradoxale conclusie: productie genereert de vraag naar goederen." Aan het einde van het hoofdstuk lezen we dan ook dat "het stimuleren van de consumptie de handel niet tot voordeel kan zijn. De moeilijkheid ligt in het verkrijgen van de middelen, niet in het stimuleren van de wens om te consumeren; en we hebben gezien dat alleen de productie die middelen verschaft. Het is dus het doel van een goede overheid om de productie te stimuleren en van een slechte de consumptie."

Say, in zijn tijd vooral bekend als verkondiger van de ideeën van zijn grote inspirator Adam Smith, heeft met zijn wet een veel bediscussieerde stelling geponereerd: op

de lange termijn kan in zijn totaliteit de vraag niet kleiner zijn dan het aanbod. Dit omdat aanbieden, uiteindelijk, vragen betekent; mensen bieden iets aan zodat ze kunnen vragen. Het is onzinnig om van een tekortschieten van de vraag te spreken. Het is dus niet zo, zoals Keynes in zijn bewoording van de wet stelt, dat het aanbod van een bepaald goed ook de vraag naar dát goed creëert. Wat Say stelt is dat het aanbod van een bepaald goed de vraag vormt voor welk goed dan ook dat de aanbieder probeert te verkrijgen, in de ruil voor zijn goed in een zuivere rulleconomie of met de geldelijke opbrengsten in een geld-economie. Het primaat in de economie ligt bij de productie. Arthur Laffer, als *supply-sider*, stelt dan ook: "de wet van Say, dat is waar ik in geloof" (Bartley, 1995). Maar wat is er dan aan de hand tijdens een recessie (Say, 1803)? De vraag, zo stelt Say, naar bepaalde goederen en de bestaande productie sluiten niet op elkaar aan. Een overschot aan goederen, een tekortschieten van de vraag, kan echter nooit algemeen voor alle goederen gelden, maar is altijd specifiek op een bepaalde categorie van goederen gericht. Het is noodzakelijk om te wachten totdat de prijsvorming op de markt, in de vorm van een prijsdaling, het probleem voor deze specifieke groep goederen zelf heeft opgelost. Krugman (2009) beschrijft anti-keynesiaanse opvattingen als "de wet van Say puur: de donkere Middeleeuwen van de macro-economie". Misschien is de tegenstelling minder groot en ging het Say om de oorzaken van economische groei op de lange termijn en Keynes om de bestrijding van werkloosheid op korte termijn. In zijn laatste druk van de *Traité* was Say over dat laatste een stuk milder (Sowell, 1974).

LITERATUUR

- Bartly, R.L. (1995) *The seven fat years and how to do it again*. New York: The Free Press.
- Hutt, W.H. (1974) *A rehabilitation of Say's Law*. Athens: Ohio University Press.
- Keynes, J.M. (1936) *The general theory of employment interest and money*. Londen: MacMillan.
- Krugman, P. (2009) The Dark Age of macroeconomics (womkish). *New York Times*, 27 januari.
- Say, J.B. (1803) *Traité d'économie politique, ou simple exposition de la manière dont se forment, se distribuent, et se consomment les richesses*. Engelse vertaling van de vierde druk uit 1821 op library.mises.org.
- Sowell, T. (1973) *Say's Law. An historical analysis*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Jean-Baptiste Say (1767–1832)

De auteur heeft verklaard dit artikel alleen te publiceren in ESB en niet elders te publiceren in wat voor medium dan ook. Het is wel toegestaan om het artikel voor eigen gebruik en voor publicatie op een intranet van de werkgever van de auteur aan te wenden.